

**לא חוזרות אחורה:
הפגיעה הייחודית של משבר הקורונה בנשים, המלצות מיידיות וארוכות טווח**

**מיכל גרא-מרגליות, מנכ"לית שדולת הנשים בישראל
מייסם ג'לג'ולי, יו"ר נעמ"ת במשולש הדרומי
אסתי שושן, מנכ"לית נבחרות – תנועת נשים חרדיות**

רקע

אי-שוויון מגדרי נוטה להתעצם בעתות חירום, והגל הראשון של משבר הקורונה הוכיח זאת מעל לכל ספק. השלכות המשבר השפיעו על נשים באופן מיוחד במגוון דרכים: עלייה של 300% במספר מקרי האלימות במשפחה, 19 נשים שנרצחו מתחילת השנה (17 מתחילת משבר הקורונה); שיעור גבוה בהרבה של הוצאה לחל"ת ופיטורי נשים בהשוואה לגברים - 66% מהמפוטרים בגל השני הן נשים; תת ייצוג במוקדי קבלת ההחלטות ועוד. השבתת מערכת החינוך המתמשכת משפיעה במיוחד על נשים - שבמשפחות רבות בישראל עדיין נושאות באחריות לניהול משק הבית וחינוך הילדים - כך שרבות מהן לא יחזרו לשוק התעסוקה בעתיד הנראה לעין או שהחזרה שלהן לעבודה עלולה לגרור דפוסי העסקה פוגעניים.

אבל למרות הנתונים הקשים – הכנסת והממשלה לא מייצרות פתרונות ייעודיים לטובת נשים מקבוצות מגוונות, ואף מקדמות צעדי מדיניות דרקונים בעת הזאת, ובראשם דחיית הזכאות לקצבת זקנה עבור נשים מוחלשות, מבלי לספק רשת ביטחון כלכלית.

במסמך שלפניכם נציע תכנית יציאה מהמשבר ונמליץ על צעדי מדיניות לריכוך עוצמת הפגיעה בציבור הנשים בישראל בטווח הקרוב ובטווח הארוך. נתמקד בשתי קבוצות אוכלוסייה שנפגעו במיוחד מהמשבר הנוכחי: נשים ערביות וחרדיות.

המלצות מדיניות לטווח הקצר:

אלימות נגד נשים:

- יישום מיידי של המלצות הוועדה הבין-משרדית למניעה וטיפול בתופעת האלימות במשפחה. יש לציין שהתכנית אושרה על ידי הממשלה בשנת 2017, ועלותה מוערכת בכ-250 מיליון ש"ח מדי שנה, אולם מימושה מתעכב עד עצם היום הזה
- פתיחת מעונות ייעודים לנשים נפגעות אלימות ולנערות במצוקה באופן מיידי.
- הקמת מערך חירום בין-משרדי למתן מענה לנשים ונערות המשתייכות לאוכלוסיות מיוחדות- בשפתן!
- העברת סמכויות החלטה והקצאת תקציבי חירום ללשכות הרווחה ברשויות המקומיות על מנת שיוכלו לטפל ביעילות במקרה חירום ואלימות במשפחה
- תגבור מיידי של קווי החירום לנשים בחברה הערבית ובחברה החרדית, בשיתוף ארגוני הנשים הפעילים בחברות אלה

ייצוג נשים:

- ייצוג הולם בפורומים ממשלתיים. יש להבטיח ייצוג הולם לנשים, ובפרט לחרדיות ולערביות, בכל הוועדות והצוותים הממשלתיים העוסקים בגיבוש מדיניות התגובה למשבר
- ייצוג שווה של נשים בפורומים מקומיים. יש להבטיח ייצוג שווה של נשים ממגוון הקבוצות בפורומים היישוביים העוסקים בניהול המשבר. הייצוג חשוב במיוחד ביישובים הערבים והחרדים לאור העובדה שכמעט ואין נשים נבחרות ציבור בשתי החברות האלה
- האצלת סמכויות ליועצות היישוביות למעמד האישה בניהול משבר הקורונה ברמה המקומית
- התאמה מגדרית של חבילות הסיוע הכלכלי. כל חבילה כלכלית להתמודדות עם המשבר חייבת להתייחס באופן ספציפי לצרכי נשים, ובפרט לחרדיות ולערביות, בהקשרים תעסוקתיים ובאופן כללי
- פורום התייעצות ממשלה-חברה אזרחית. על-מנת להיערך לתקופת היציאה מהמשבר, יש להקים מנגנון שיאפשר התייעצות שוטפת בין הממשלה לבין ארגוני החברה האזרחית וארגוני העובדים שמייצגים סקטורים בעלי ריכוז גבוה של נשים.

תעסוקת נשים:

- תוכנית חילוץ לעצמאיות. יש צורך בגיבוש תוכנית חילוץ ייעודית לעצמאיות, מכיוון שרוב העצמאיות הערביות והחרדיות לא מגיעות לסף המבטיח קבלת פיצויים מהמדינה.
- סיוע בהגשת בקשות לגופים ממשלתיים. יש להפעיל באופן מיידי מוקד תמיכה בלשכת התעסוקה, בביטוח הלאומי וברשות המסים שיעזור לנשים להגיש בקשות לדמי אבטלה ולמענקי עצמאים.
- ליווי ממשלתי לבעלות עסקים קטנים. על הממשלה להציע תמיכה אישית לבעלות עסקים קטנים מעכשיו ולאורך תקופת היציאה מהמשבר – במיוחד בכל הנוגע לשינויים שיש להכניס בהתנהלות בתי העסק ולמעבר למכירה אונליין
- הרחבת הזכאות לדמי אבטלה. יש להרחיב את הזכאות לדמי אבטלה ולהגמיש את התנאים לקבלתם וכן להבטיח סיוע לעובדות בלתי-פורמליות (עובדות בשחור) כמו מנקות ומטפלות.
- הכשרת נשים לענפים עם מחסור צפוי בעובדים. על לשכות התעסוקה למפות ענפים שצפוי בהם מחסור בעובדים לאחר המשבר ולהתחיל הכשרות מיידיות לנשים, כך שיוכלו למלא את החסר. יחד עם זאת, ועל מנת לפעול להפחתת ריכוזן של נשים בסקטורים מסויימים בשוק העבודה, יש לתת את הדעת גם על הכשרות למיומנויות שאינן בהכרח "נשיות", כי אם טכנולוגיות.
- שינוי החוק והחלת דמי אבטלה מגיל 18 ולא מגיל 20. המשבר פגע אנושות בצעירות הפטרות מגיוס לצבא. הן לא זכאיות לדמי אבטלה – דבר הפוגע בסיכויים שלהן לרכישת תעודה אקדמית או מקצוע.
- פתרונות לנשים העובדות בעבודות חיוניות: יש לספק לנשים אלו שירותים שיעזרו להן בטיפול בילדיהן שנשארים בבית בזמן שהן יוצאות לעבודה. יש להבטיח למידה בקבוצות קטנות לילדיהן או עזרה כספית שתאפשר להן לרכוש שירותי שמרטפות.
- הגנה מיידיית על זכויותיהן של נשים בהריון ונשים עובדות בכלל. הנתונים מראים זינוק חד בפניית מעסיקים למשרד הרווחה לאישור פיטורי עובדות בהריון.
- להכיר בהתפטרות של אישה לצורך טיפול בילדים כפיטורין לצורך קבלת דמי אבטלה.
- פתיחת עבודות חיוניות בזמן המשבר לעובדות שכירות בחל"ת. מצד אחד, המדינה בחרה לעודד עיריות ועסקים להוציא כמה שיותר עובדים לחל"ת. מצד שני, היא מפעילה כמעט את כל המשרות הנדרשות בזמן המשבר – מוקדי 106, חלוקת מזון ותרופות, בתי ספר לילדי הצוותים הרפואיים וכדומה – באמצעות חיילים ומתנדבים. יש להחליף את מערך המתנדבים באנשים עובדים, ובכללן נשים עובדות או נשים שמעוניינות לעבוד.

- מציאת פתרונות עבור נשים חרדיות עובדות – נשים חרדיות רבות מנהלות תא משפחתי גדול וצפוף שמקשה על הילדים ללמוד ועל האמהות לעבוד. נדרשת יצירתיות במציאת פתרונות במרחב החיצוני – טיולים ולימודים בקפסולות, מרחבים חברתיים מחוץ לבית וכדומה.

המלצות מדיניות לטווח הארוך:

- מיגור האלימות נגד נשים: ההכרזה על אלימות כלפי נשים כמצב חירום לאומי. והקצאת כל המשאבים הדרושים למיגור התופעה. לתת דגש של חינוך לשוויון מגדרי מהגיל הרך. ולתגבר את מערך הטיפול בגברים אלימים.
- תוכנית לאומית לקידום תעסוקת נשים. על הממשלה לגבש תוכנית לאומית לקידום תעסוקת נשים, בדגש על נשים ערביות וחרדיות, שמטרתה גם הגדלת היקף התעסוקה וגם שיפור איכות התעסוקה. התוכנית צריכה לכלול יעדים ספציפיים בנוגע לשכר, הכשרה, מקצועות והיקפי משרה.
- מיגור ההעסקה הקבלנית. שיטת העסקה זו מפרה באופן בוטה את זכויות העובדים, והיא פוגעת במיוחד בנשים - המועסקות בתנאים ירודים ובלי פיקוח מספק מצד משרד העבודה והרווחה. על משרדי הממשלה והמגזר הציבורי לעבור להעסקה ישירה אשר תבטיח עתיד ויציבות תעסוקתית לנשים.
- הבטחת ייצוג שוויוני של נשים באמצעות חקיקה.

נשים ערביות

- הכשרה מקצועית בדגש דיגיטלי ולימודי עברית. קיים צורך להתאים את תוכניות ההכשרה המקצועית לצרכי השוק תוך התמקדות בתחום המחשוב והדיגיטל. בנוסף, פערי שפה עדיין מהווים מכשול מרכזי בפני נשים ערביות, ולכן יש להרחיב את המסגרות ללימוד עברית.
- העסקת מורות ערביות בבתי ספר יהודיים. כדי להבטיח תעסוקת נשים ערביות במקצועות החינוך אחרי המשבר, על משרד החינוך לפתוח באופן מיידי קורסי הכשרה שיאפשרו להן להשתלב בבתי ספר בחברה היהודית.
- שילוב נשים ערביות במגזר הציבורי. אחוז הנשים הערביות העובדות במגזר הציבורי, מלבד חינוך ובריאות, הוא כמעט אפסי. יש לפתח מערך הכשרה ומתן תמריצים לנשים ערביות וגם להנהיג העדפה המתקנת במטרה לשלבן גם בתפקידים ניהוליים.
- שיפור מערך התחבורה הציבורית. ייעול התחבורה הציבורית ביישובים ערביים – גישות, תדירות וכדומה – על-מנת שנשים יוכלו לעבוד גם הרחק מהבית.

- פתיחת מסגרות לגיל הרך וצהרונים. יש לפתוח מסגרות חינוכיות מסובסדות לגיל הרך ביישובים הערביים ולהגדיל את מספר בתי הספר שמפעילים צהרונים.
- אכיפה אפקטיבית של חוקי העבודה. יש ליצור מנגנונים יעילים לאכיפת חוקי העבודה בבתי עסק ביישובים ערביים ובקרב קבלנים. בנוסף, יש להשקיע משאבים בהסברה של זכויות עובדים.
- תוכניות לימודים לתלמידות תיכון. פיתוח תוכניות ייעודיות לתלמידות תיכון המכוונות אותן לבחור במקצועות טכנולוגיים בשוק העבודה.
- סבסוד השכלה גבוהה לסטודנטיות ערביות. כדי לעודד השתלבות במערכת ההשכלה הגבוהה, יש לסבסד את הלימודים האקדמיים של צעירות ערביות החל משנת הלימודים הבאה.
- הנגשת שירותים ממשלתיים. יש להנגיש מידע ושירותים ממשלתיים לדוברי ערבית.
- פיתוח אזורי תעסוקה ותעשייה ביישובים הערביים. 80% מהאזרחים הערבים מתגוררים ביישובים בפריפריה הצפונית או הדרומית, באיזורים בהם אין היצע עבודה, מה שמקשה על השתלבות נשים בשוק התעסוקה. פיתוח איזורי תעסוקה ביישובים הערבים הוא צעד קריטי לשילוב נשים בשוק בתעסוקה.

נשים חרדיות:

- אסטרטגיה ממשלתית להחזרת עובדות חרדיות לתעסוקה. המדינה צריכה להשקיע מאמצים מיוחדים בהחזרת חרדיות לשוק העבודה באמצעות: (א) הקלה בדרישות ובמיונים לעבודה במגזר הציבורי; (ב) קמפיין המיועד למעסיקים פרטיים להקלה בדרישות ובמיונים; (ג) קידום הכשרה מהירה של מפותרות ודורשות עבודה למקצועות נדרשים.
- שילוב חרדיות בשירות הציבורי והמוניציפלי. יש לגבש אסטרטגיה להעלאת שיעור הנשים החרדיות המועסקות בשירות הציבורי והמוניציפלי – כיום הן לא נמצאות שם כמעט בכלל.
- חיוב של הסמינרים (לימודים על-תיכוניים לנשים במגזר החרדי, לא אקדמאיים) להתאים את תוכנית הלימודים לשוק התעסוקה. במצב הקיים, רוב הצעירות החרדיות לומדות את מקצועות החינוך בלבד. בנוסף, ניתן לשקול לאפשר לסמינרים להעניק תואר ראשון במקצועות שונים.